

ZAMONAVIY TA’LIM PARADIGMASIDA GEYMIFIKATSIYA FENOMENI: RIVOJLANISHI, DOLZARBLIGI VA DIDAKTIK IMKONIYATLARI

Andijon Davlat Pedagogika Instituti
Filologiya Fakulteti Amaliy Xorijiy Tillar Kafedraasi
Assistant O’qituvchi Maxkamov Shoxjaxon Rustambek O’g’li

<https://doi.org/10.5281/zenodo.19425187>

Annotatsiya. Ushbu maqolada zamonaviy ta’lim paradigmasida geymifikatsiya fenomeni ilmiy-pedagogik nuqtai nazardan tahlil qilinadi. Geymifikatsiyaning shakllanish tarixi, uning ta’lim jarayonidagi dolzarbligi, motivatsion va kognitiv ta’siri, shuningdek, didaktik imkoniyatlari yoritib beriladi. Maqolada geymifikatsiya faqat o’yin o’ynash emas, balki o’quv maqsadiga xizmat qiluvchi tizimli pedagogik texnologiya ekani asoslanadi [1]. Shu bilan birga, uni joriy etishda uchraydigan cheklovlar, jumladan, tashqi rag’batga ortiqcha suyanish, infratuzilma muammolari, o’qituvchining raqamli kompetensiyasi va baholash tizimi bilan bog’liq masalalar ham ko’rib chiqiladi [2]. Xulosa sifatida geymifikatsiyani ta’lim samaradorligini oshiruvchi, talabaning faol ishtirokini ta’minlovchi va shaxsga yo’naltirilgan ta’limni kuchaytiruvchi vosita sifatida qo’llash zarurligi ta’kidlanadi.

Kalit so’zlar: geymifikatsiya, zamonaviy ta’lim, ta’lim paradigmasi, didaktik imkoniyatlar, motivatsiya, raqamli ta’lim, o’quv faolligi, baholash.

Zamonaviy ta’lim tizimida asosiy e’tibor endi faqat bilimni tayyor holda yetkazishga emas, balki talabaning mustaqil fikrlashi, faol ishtiroki, hamkorlikda ishlashi va muammoni hal qilish qobiliyatini rivojlantirishga qaratilmoqda. Bugungi kunda xalqaro ta’lim siyosatida ham aynan talaba markazli yondashuv, raqamli transformatsiya va innovatsion metodlardan foydalanish ustuvor yo’nalish sifatida qaralmoqda [3]. Ana shunday sharoitda ta’limni qiziqarli, mazmunli va ishtirokka asoslangan tarzda tashkil etishga xizmat qiluvchi geymifikatsiya alohida ahamiyat kasb etmoqda.

Ilmiy adabiyotlarda geymifikatsiyaga eng ko’p murojaat qilinadigan ta’riflardan biri Sebastian Deterding va hammualliflar tomonidan berilgan bo’lib, unga ko’ra geymifikatsiya — bu o’yin dizayni elementlarini o’yin bo’lmagan kontekstlarda qo’llashdir [4]. Bu yerda muhim jihat shundaki, geymifikatsiya to’liq o’yin yaratish emas, balki ball, daraja, badge, missiya, reyting, darhol fikr-mulohaza kabi o’yinga xos mexanizmlarni ta’lim, sog’liqni saqlash, biznes va boshqa sohalarga pedagogik yoki amaliy maqsadda moslashtirishni anglatadi. Demak, geymifikatsiya “serious game” yoki “game-based learning” bilan yaqin bo’lsa-da, ular bilan aynan bir xil tushuncha emas.

Geymifikatsiya atamasining qo’llanishi dastlab 2008-yillar atrofida uchraydi, uning keng ommalashuvi esa 2010-yillar boshiga to’g’ri keladi. Keyinchalik ushbu yo’nalish raqamli platformalar, mobil ilovalar va onlayn ta’lim muhitlari rivoji bilan yanada tez sur’atda kengaydi. 2014-yilda Hamari, Koivisto va Sarsa tomonidan o’tkazilgan adabiyotlar tahlili geymifikatsiya bo’yicha empirik tadqiqotlar ko’payib borayotganini va ularning katta qismi ijobiy motivatsion ta’sirni qayd etishini ko’rsatdi [5]. 2019-yildagi keng qamrovli sharhlarda ham ta’lim sohasi geymifikatsiya tadqiqotlari eng ko’p to’plangan muhitlardan biri sifatida ta’kidlandi. Shu bilan birga, barcha natijalar bir xil emasligi, samara ko’p jihatdan dizayn sifati va qo’llash sharoitiga bog’liq ekani ham qayd etilgan [6].

Zamonaviy ta’lim paradigmasida geymifikatsiyaning dolzarbligi, avvalo, talabaning ichki va tashqi motivatsiyasi o’rtasida muvozanat hosil qilish imkoniyati bilan izohlanadi. An’anaviy

darslarda talabalar ko‘pincha passiv tinglovchi bo‘lib qoladi, vazifalar esa ular uchun formal majburiyat sifatida qabul qilinadi. Geymifikatsiya esa o‘quv faoliyatini “maqsad – harakat – natija – fikr-mulohaza” zanjiri asosida tashkil etib, talabada qatnashish istagini kuchaytiradi [7]. Masalan, katta mavzularni bosqichlarga bo‘lish, har bir bosqich uchun aniq maqsad belgilash va muvaffaqiyatni ko‘rsatuvchi indikatorlar joriy etish natijasida talaba o‘z taraqqiyotini ko‘rib boradi. Bu esa o‘qishni noaniq va og‘ir jarayon emas, balki aniq natijaga olib boruvchi harakatlar tizimi sifatida qabul qilishga yordam beradi.

Geymifikatsiyaning nazariy asoslari bir nechta psixologiya va pedagogika yo‘nalishlari bilan bog‘liq. Xususan, tadqiqotlarda o‘zini o‘zi belgilash nazariyasi (self-determination theory), oqim holati nazariyasi (flow theory), konstruktivizm va tajribaga asoslangan o‘rganish nazariyalari eng ko‘p qo‘llanadi [8]. Bu nazariyalarga ko‘ra, inson barqaror motivatsiyani his qilishi uchun uch omil muhim: avtonomiya, kompetentlik va ijtimoiy bog‘liqlik. Agar geymifikatsiya shunday tuzilsa-ki, talabaga tanlov imkoni berilsa, uning yutug‘i sezilarli bo‘lsa va u jamoaviy faoliyatda o‘z o‘rnini his qilsa, unda ta’lim natijalari yaxshiroq bo‘lishi mumkin. Demak, geymifikatsiyaning kuchi faqat ball berishda emas, balki o‘quvchining psixologik ehtiyojlarini hisobga olgan holda pedagogik muhit qurishdadir.

Didaktik nuqtai nazardan qaraganda, geymifikatsiya bir nechta muhim imkoniyatlarni ochadi. Birinchidan, u o‘quv motivatsiyasini oshiradi. Bunda rag‘batlantirishning tashqi shakllari — ball, badge, reyting — boshlang‘ich turtki vazifasini bajaradi, lekin to‘g‘ri dizayn qilingan holda ular keyinchalik ichki qiziqishni qo‘llab-quvvatlaydi [9]. Ikkinchidan, geymifikatsiya darhol fikr-mulohaza berish imkonini kengaytiradi: talaba topshiriqni bajarishi bilan natijani ko‘radi, xatosini anglaydi va keyingi harakatini to‘g‘rilaydi. Uchinchidan, u taraqqiyotni vizuallashtirish orqali o‘z-o‘zini nazorat qilishni kuchaytiradi. To‘rtinchidan, u hamkorlik va sog‘lom raqobat muhitini yaratadi. Beshinchidan, murakkab mavzularni bosqichma-bosqich o‘zlashtirishga yordam berib, kognitiv yuklamani boshqarishga xizmat qiladi [10].

Masalan, til o‘rganish darsida yangi so‘zlarni oddiy yodlash o‘rniga “leksik kvest” shaklida berish mumkin: har bir to‘g‘ri javob uchun ball, mavzular kesimida daraja, hafta oxirida esa “faol ishtirokchi” badgi beriladi. Kimyo fanidan laboratoriya xavfsizligi qoidalarini o‘rgatishda talabalarga “missiyalar” berilib, har bir bosqichni to‘g‘ri bajargani uchun raqamli belgi topshiriladi. Tibbiyot ta’limida klinik holatlarni tahlil qilishni “diagnostik marshrut” sifatida tashkil etib, talabalarga to‘g‘ri qarorlar ketma-ketligi bo‘yicha reyting berish mumkin. Bu kabi misollardan ko‘rinadiki, geymifikatsiya faqat ko‘ngilochar element emas; u mazmunni tuzish, harakatni boshqarish va natijani baholashning didaktik mexanizmiga aylanadi [11]. Bu holat, ayniqsa, oliy ta’limda nazariy bilimni amaliyot bilan bog‘lashda samaralidir.

So‘nggi yillardagi tizimli tahlillar geymifikatsiya ta’limda ko‘pincha ishtirok, qiziqish, qisqa muddatli o‘quv natijalari va qoniqish darajasini yaxshilashini ko‘rsatadi [12]. Ayrim tadqiqotlar ishchi xotira, diqqat va vazifaga yo‘nalganlik kabi kognitiv ko‘rsatkichlarda ham ijobiy dinamikani qayd etgan [13]. Biroq ushbu ijobiy natijalar avtomatik tarzda har qanday sharoitda yuzaga kelmaydi. Samara ko‘pincha fan xususiyatiga, yosh guruhiga, interfeys sifatiga, topshiriq murakkabligiga va o‘qituvchining metodik mahoratga egaligiga bog‘liq. Shu sababli geymifikatsiyani tayyor “mo‘jizaviy yechim” emas, balki puxta rejalashtirilgan pedagogik konstruksiya deb baholash to‘g‘ri bo‘ladi.

Shu bilan birga, geymifikatsiyani qo‘llashda muayyan xavf va cheklovlar ham bor. Agar o‘quv jarayoni faqat mukofot, reyting va musobaqaga qurilsa, talabada mavzuning ichki mazmuniga emas, faqat “yutuq belgisi”ga qiziqish shakllanishi mumkin. Bundan tashqari, kuchli raqobat ayrim talabalarda xavotir, o‘zini past baholash yoki faoliyatdan chetlashish holatini keltirib chiqaradi [14]. Yangi tizimli tahlillar geymifikatsiyani ta’limga joriy etishda infratuzilma

yetishmasligi, o’qituvchilarning tayyorgarlik darajasi, texnologik tengsizlik, vaqt va resurs tanqisligi kabi omillar asosiy to’siqlardan ekanini ko’rsatadi. Ayrim tadqiqotlarda esa uzoq muddatli ta’sirni baholash hanuz yetarli darajada emasligi ta’kidlangan [15].

Shu sababli geymifikatsiyani samarali qo’llash uchun bir necha didaktik shartlarga amal qilish lozim. Avvalo, har bir o’yin elementi aniq o’quv maqsadiga xizmat qilishi shart. Ikkinchidan, ball va badglar emas, balki mazmunli faoliyat markazga qo’yilishi kerak. Uchinchidan, raqobat bilan hamkorlik o’rtasida muvozanat saqlanishi lozim. To’rtinchidan, baholash mezonlari shaffof va adolatli bo’lishi kerak. Beshinchidan, barcha talabalar uchun kirish imkonini ta’minlash, ya’ni raqamli tengsizlikni kuchaytirib yubormaslik zarur. Oltinchidan, o’qituvchi geymifikatsiyani texnik vosita sifatida emas, balki metodik yondashuv sifatida anglashi va uning ta’sirini muntazam tahlil qilib borishi kerak [16]. Bu xulosalar bugungi global ta’lim tamoyillari bilan to’liq mos keladi.

Umuman olganda, geymifikatsiya zamonaviy ta’lim paradigmasining shaxsga yo’naltirilganlik, faol ishtirok, raqamli transformatsiya va natijaga asoslanganlik kabi ustuvor jihatlarga mos keladi. U talabaning o’quv jarayonidagi pozitsiyasini passiv qabul qiluvchidan faol ishtirokchiga aylantirishga yordam beradi. Shu bilan birga, geymifikatsiya ta’lim mazmunini soddalashtirib yubormasligi, balki uning o’zlashtirilish yo’lini maqbulroq, aniqroq va qiziqarliroq qilishi kerak [17]. Ya’ni, geymifikatsiyaning haqiqiy qiymati o’yin tashqi atributlarida emas, balki o’quv jarayonini maqsadli, tizimli va inson psixologiyasiga mos shaklda qayta loyihalash imkoniyatida namoyon bo’ladi.

Xulosa.

Zamonaviy ta’lim sharoitida geymifikatsiya fenomeni pedagogik innovatsiyaning muhim yo’nalishlaridan biri sifatida namoyon bo’lmoqda. Uning rivojlanishi raqamli texnologiyalar taraqqiyoti, o’quvchilar ehtiyojlarining o’zgarishi va ta’limda motivatsion yondashuvlarga bo’lgan talabning ortishi bilan bog’liq [18]. Geymifikatsiyaning dolzarbligi shundaki, u ta’lim jarayonini faol, interaktiv va talaba markazli shaklga olib chiqadi. Uning didaktik imkoniyatlari esa motivatsiyani kuchaytirish, qayta aloqa tezligini oshirish, o’quv yo’lini vizuallashtirish, hamkorlikni rivojlantirish va murakkab bilimlarni bosqichma-bosqich o’zlashtirishda ayniqsa yaqqol ko’rinadi [19]. Biroq geymifikatsiyaning samarasi uning tashqi bezaklarida emas, balki pedagogik maqsadlar bilan uyg’unlashgan mazmunli dizaynidadir. Shuning uchun uni zamonaviy ta’limda qo’llashda ilmiy asoslangan, metodik jihatdan puxta va insonparvar yondashuv zarur.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Deterding S., Khaled R., Nacke L., Dixon D. Gamification: Toward a Definition. 2011.
2. Hamari J., Koivisto J., Sarsa H. Does Gamification Work? A Literature Review of Empirical Studies on Gamification. 2014.
3. Koivisto J., Hamari J. The Rise of Motivational Information Systems: A Review of Gamification Research. 2019.
4. Krath J., Schürmann L., von Korfflesch H. Revealing the Theoretical Basis of Gamification. 2021.
5. Ruiz J.J.R. va boshqalar. Impact of Gamification on School Engagement: A Systematic Review. 2024.
6. UNESCO. Digital Learning and Transformation of Education: What You Need to Know. 2024.
7. OECD. Future of Education and Skills 2030.
8. Barriers to Gamification Adoption in Education: A Systematic Review. 2025.